

Дякон Николай (Петров)

БИБЛЕЙСКИ ОСНОВАНИЯ НА ТАЙНСТВОТО СВЕЩЕНСТВО

Abstract: Deacon Nikolay (Petrov), *Biblical Background of Sacrament of Priesthood.*

The present research explores the Orthodox Christian understanding of the priesthood based on Scriptural texts. It examines not only the New Testament but also the Old Testament concept of priesthood and elucidates the mystical meaning of the Sacrament through the insights of the Church Fathers within a dynamic Christological perspective.

Keywords: *PPriesthood, Sacraments, Bible Studies, Orthodox Church, Liturgics, Orthodox Dogmatics*

В православните катехизиси свещенството обикновено се определя като тайнство, в което чрез светителско ръкоположение на правилно избран човек снизхожда Светият Дух и го поставя да извършва тайнствата и да пасе стадото Христово. Може ли да се каже, че в това определение има библейски основания? Що се отнася до Стария Завет, то Г. Уйлер Робинсон определя еврейския свещеник в ритуален смисъл като „свят“ човек, чрез когото в съответствие с Божествените предписания хората се приближават до Бога. Обратно на това, пророкът се явява като човек, който е свят в нравствено отношение и посредством когото Бог се приближава до хората¹. Подобно определение дават и Л. Хърст и Дж. Грин: „Предназначението на свещеническия чин е да представлява народа пред Бога посредством култовите действия в скинията и принасяне на жертви в храма“².

В някои юдейски тълкувания Адам се разглежда като идеалния

¹ Robinson, H. W. *The Religious Ideas of Old Testament*, London, 1938.

² Hurst, L. D., J. B. Green. "Priest, Priesthood", Green J., McKnight S.(ed.) *Dictionary of Jesus and the Synoptic Gospels*, Leicester, 1992, p. 633.

човек, изпълняващ свещеническо служение за цялото творение¹.

Библейските корени на тайнството като такова снизхождат към времената на ветхозаветните патриарси². Макар и през този период да не е имало официално свещенство, все пак може да се каже, че е имало действия, които по същността си са свещенически. Главата на семейството, т.е. бащата (Ной, Авраам, Исаак или Иаков) е въздигал олтар и е принасял жертви, представлявайки своето семейство пред Бога. Тази традиция е продължавала дори след времената на Изхода (Изх. 12:21-27). Интересно е, че Филон Александрийски, който пише по време, когато йерусалимското свещенство се асоциира с жертвоприношенията, разглежда всички споменавани глави на еврейски семейства като свещеници, изхождайки именно от това разбиране (Pfilo. De vita Mos. 2 (3). 224)³.

Бащите предавали своите задължения на първородните си синове. Самата идея за „посвещаване“ на Бога на най-доброто от каквото и да е – първороден син, първоберките от плодовете, първородното на животните – е в основата на идеята за свещенството, а именно някой да се посвети в служение на Бога. Оттук произлиза и идеята за светостта като нещо, посветено и служещо само на Бога. Традиционните юдейски тълкувания, както и екзегезите на някои раннохристиянски автори (Eutych. Annales, PG, 111, 917-918; виж генеалогията на Мелхиседек: col. 923B.)⁴ обясняват по този начин свещенството на Мелхиседек, считайки го за потомък на Сим – най-големия син на Ной.

Официалното ветхозаветно свещенство възниква в пряка връзка с божественото Откровение, дадено чрез Моисей на Израилския народ⁵. Едва тогава се появява понятието за светилището и особена-

¹ Jerome, F. J. *Das geschichtliche Melchisedek-Bild und seine Bedeutung im Hebraerbriefe*: Diss., Strassburg, 1920.

² За историята на ветхозаветното свещенство виж Cody, A. A. *A History of Old Testament Priesthood*, Routledge, 1969.

³ Виж Cody, A. *Op. cit.*, p. 12; Р. де Во смята, че старата практика е преобладавала дори след периода на плена, дори до разрушаването на втория храм: главите на семействата са продължавали да принасят жертви, а като задължение на свещениците са оставали тези части от ритуала, свързани с олтара (De Vaux, R. *Les sacrifices de l'Ancien Testament*, 1964, p. 29 f. (Cahiers de la Revue Biblique 1.).

⁴ Виж Bardy, G. "Melchisedech dans la tradition patristique", *Revue Biblique* 35, 1926, p. 496 ff.; 36, 1927, p. 25 ff.

⁵ Виж Cody, A. *Op. cit.*, p. 39 ff.

та класа на свещениците, което на практика е израз на динамичната връзка между Бога и народа и на завета между тях. Идеята за Израил като народ, неразривно свързан с понятието за свещенството, е отразена в кн. Изход: „И вие ще Ми бъдете царство от свещеници и народ свет“ (Изх. 19:6). По този начин самото избиране на Израилския народ е било акт на посвещение в свещенство, т.е. избиране измежду всички народи и посвещаване на Бога. Описанието на жреческото служение и възлагането му на Аарон и синовете му естествено следва след описанието на скиннията и олтара (Изх. 39). Да служат на този олтар са могли само свещениците – специално назначени, облечени в особени одежди, с определени знаци и посвещение. Това именно свято свещенство е представлявало народа пред Бога. Това представителство достига своето най-пълно изражение в лицето на първосвещеника. Той носел на гърдите си имената на дванадесетте колена Израилеви, когато влизал в светилището, за да свещенодейства пред Яхве (Лев. 4:3; срв. Зах. 3). На свещениците от Аароновия род се подчинявали левитите, които имали помощни функции. В допленническият период между свещениците и левитите не се е правела особена разлика, като двете думи били синонимни. В книга Второзаконие те често се използват за един и същи човек. Левитите принадлежали на същото коляно, от което произлизали и свещениците – наследници на Аарон, но имали отделни функции. Представата за левитите като за свещеническо коляно в Израил също така разкрива идеята за представителния характер на свещеническото служение, тъй като те заместват всички първородни от израилския народ, принадлежащи на Яхве. В идеалния смисъл в Израил свещеници са първородните – бащи и глави на семейства, но след отстъплението – поклонението на златния телец, докато Моисей пребивава на Синайската планина – свещениците трябвало да бъдат избирани само от потомците на Левий. Верността и светостта на левитите в този случай са станали причина и критерий за избраността им за това служение¹.

При пророк Йезекиил ние срещаме свидетелство за това, че така наричаните садокеи или йерусалимски свещеници били отделени от другите свещеници, които извършвали служение в местни светили-

¹ Виж Gunnenweg, A. *Leviten und Priester: Hauptlinien der Traditionsbildung und Geschichte des israelitisch-jüdischen Kultpersonals*, Vandenhoeck & Ruprecht, 1965, p. 35 ff.

ща и не са получили статута на свещеници. Ако в допленническия период, както единодушно смятат учените, главната задача на свещениците била да дават компетентни съвети по въпросите за култа и вярата и да тълкуват Божествените пророчества, то след възстановяването на храма ролята на свещениците се е свела само до изпълняване на култовите задължения като такива¹. Напълно уместно е да определим същността на ветхозаветното свещеническо служение, като изхождаме от различните типове жертвоприношения². Виждаме съществуването на различни типове жертви. Някои от тях са определяни като „мирни жертви“ (zabach). Кръвта и част от тлъстината на жертвеното животно са предназначени за Бога, а останалата част е била за хората (Изх. 2:11; 4:18; Втор. 15:3)³. Друга форма на жертвоприношението е „всесъжението“ (kalil). Тук всички части от жертвата без остатък са се изгаряли като принос на Бога (3 Царств. 7:9), на Когото свещеникът е благодарял от името на целия народ. В основата на този обред е предаването всичко на Бога посредством огъня, който превръща жертвата в дим, издигащ се нагоре. Другите два вида жертва са жертвата за вина (asham) (Лев. 19:21) и жертвата за грях (chattat) (Лев. 4:24-26)⁴. Смятало се, че поръсването с жертвената кръв очисти геховете на народа. Свещеникът е изразител в случая не на радостта пред празничната трапеза, а на покаяното смирение пред Яхве на целия народ.

Всички тези жертвоприношения ни помагат да разберем старозаветното свещенство, което е предобраз на новозаветното, явено в съвършенство от Христос, който обладава в Себе Си: 1) предстоянието; 2) благодарението; и 3) изкуплението от геховете, посредством жертвата на любовта. Свещенството се явява израз на служението, на общението на човека с Бога.

В Новия Завет, там, където се говори за свещенството, се разкри-

¹ По-подробно виж Cody, A. *Op. cit.*, p. 182 ff.

² Тази тема са обсъждали: De Vaux, P. *Ibid.*; Anderson, G. A. *Sacrifices and Offerings in Ancient Israel: Studies in Their Social and Political Importance*, Atlanta (Georgia), 1987; Janzen, D. *The Social Meanings of Sacrifice in the Hebrew Bible: A Study of Four Writings*, Berlin: de Gruyter, 2004; Klawans, J. *Purity, Sacrifice, and the Temple: Symbolism and Supersessionism in the Study of Ancient Judaism*, Oxford, 2006.

³ Виж Koehler, L. *Old Testament Theology*, London, 1957, p. 182.

⁴ *Op. cit.*, p. 186.

ва дълбочината и същността на ветхозаветното свещенство. Става ясно, че в Христовата Църква то е изпълнено в пълнота, разкрит е неговият смисъл. Църквата като невеста Христова и оглавявана от самия Него е носител на всички старозаветни пророчества, тъйкува ги и ги изпълнява, живеейки в благодатта на Св. Дух¹. Църквата е новият Израил – царство от свещеници, което е било обещано на Древния Израил (Иzx. 19:5-6). Св. ап. Петър пише: „Вие сте род избран, царствено свещенство, народ свет, люде придобити“ (1 Петр. 2:9). В определен смисъл всички християни притежават този свещенически дар. В книга Откровение четем, че Христос е направил вярващите „царе и свещеници“ пред Бога и Своя Отец (Откр. 1:6). В Евангелието от Йоан Господ казва, че общуването с Бога е възможно за всеки, който се покланя на Отца с дух и истина (Йоан. 4:23). У Матей потвърждението за настъпването на новата реалност се явява в това, че завесата на храма се раздира на две (Мат. 27:5). Христос, който открива новия път през тази завеса (Евр. 10:19-20), въвежда новия Израил в Свята Светих, т.е. в пряко общение с Бога. В същото време не можем да се съгласим с Р. Бултман, както и с други протестанстващи, че „общината (т.е. Църквата) не се нуждае от особен род хора, т.е. свещеници, които се явяват посредници между общината и Бога“.²

Прокарвайки идеята за свещенството на всички вярващи³, особено в посланието на ап. Павел до Евреите, Новият завет в същото време насочва вниманието ни и към институцията на ръкоположението на свещеници (макар и да няма пълно описание). С това се разкрива загрижеността на ранната Църква за състоянието на общините, предпазвайки ги от харизматичния хаос. Даденото на всички свещенство се разкрива в образа на определените и избрани за това

¹ За свещенството в Новия Завет виж Mohler, J. *The Origin and Evolution of the Priesthood*, New York, 1970; Vanhoye, A. *Prêtres anciens, prêtres nouveaux selon le Nouveau Testament*, Paris, 1980; Bulley, C. *The Priesthood of Some Believers: Developments from the General to the Special Priesthood*, Carlisle, 2000; Timiadis, E. *The Orthodox Understanding of the Ministry*, Joensuu, 1990; John Zizioulas, metr. *Eucharist, Bishop, Church: The Unity of the Church in the Divine Eucharist and the Bishop During the First Three Centuries*, Brookline (MA), 2001.

² Bultmann, R. *Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen, 1958, p. 117; 153 f., 461 f.

³ Това е бил главният аргумент на Реформацията; за протестантското разбиране на тази идея виж Eastwood, C. *The Royal Priesthood of the Faithful*, London, 1963.

хора, издигнати и посветени да служат само на Бога. Така всъщност се повтаря идеята на старозаветното свещенство за отделеност и избраничество, за посветеност и ревност в това служение.

За избирането и ръкоположението (т.е. възлагането на ръце) най-много говори св. ап. Павел в своите послания. Разбира се, и в Евангелието също имаме примери за това, че Господ сам избира своите апостоли и ги изпраща да благовестят (Мат. 4:18-22; 9:9; 10:1-8; Марк. 1:16; 3:14-19; Лука 9:1-2). Апостолите, водени от Светия Дух, също избират своите заместници – свещенослужителите (дяконите¹, презвитерите² и епископите³), като с това поставят начало на традиция, продължаваща и до наши дни. Клириците са основната структура на Църквата. Те са примерът за подражание, те са онези, които учат другите във вярата и извършват Божествените тайнства. Това служение обаче е различно от другите харизматични дарове, които са свързани с особеностите на личния духовен живот. Християнското свещенство е най-непосредственият приемник на старозаветното свещенство, отделено като него от харизматичното пророческо служение.

Практиката за възлагане на ръцете върху главата на избрания за служение се корени във ветхозаветната традиция и произхожда от времената на патриарсите. Бащата е благославял своя най-голям син, призовавайки върху него Божественото благословение (Бит. 48:14). Този жест се явява начин за показване на обекта на молитвата и е присъствал също така в ритуалите, свързани с жертвоприношенията, и особено в поставянето на духовните водачи и служители с особени назначения. Пример за това е издигането от Моисей на Иисус Навин за водач на израилския народ (Втор. 34:9; Числа 27:18-20), а също така и при посвещаването на левитите за служение на Бога (Числа

¹ Гръцката дума *διάκονος*, която на български звучи „дякон“, първоначално на старогръцки е означавала „служител“, но при апостолските мъже (*Didache*. 15; *Ign. Trall.* 2.3; *Magn.* 6.13) и в новозаветните послания тя вече означава служител в Църквата (Рим. 16:1; 1 Кор. 3:5; Еф. 6:21; Фил. 1:1; 1 Сол. 3:2; срв. Деян. 6).

² Думата презвитер (*πρεσβύτερος*) на старогръцки означава „старец“, като се използва в пряк и преносен смисъл за старец като възрастен човек и като служител на Църквата.

³ Думата „епископ“ (*ἐπίσκοπος*) означава пазител. Епископът ръководи Църквата и отговаря за реда и спазването на традициите.

8:10). Тези действия са предобраз на ръкоположенията в Христовата Църква. В новозаветните времена те се свързват и с изцеленията и благословението (Мат. 19:13-15; Марк 1:41; Деян. 28:8, и др.). Посвещения посредством възлагане на ръце се описват в книга Деяния на светите апостоли, където Павел и Варнава са посветени за служение (Деян. 13:2-3), в случая с избирането на седемте дякона (Деян. 6:2-6), както и при поставянето на презвитери от ап. Павел и Варнава за новоучредените църкви (Деян. 14). За тази практика се говори и в пастирските послания на св. ап. Павел. В първото и второто си послание до Тимотей, освен че дава практически напътствия, той говори и за ръкоположението. От всички известни примери се разбира, че ръкоположението се състои от молитва и ръковъзлагане – нещо, което се изпълнява в Църквата и до днес.

Като заключение можем да кажем, че основанията за тайнството свещенство се коренят дълбоко в текстовете на Священото Писание. Негов естествен образ, основател и съвършен изпълнител е Христос, както като предобраз в Стария завет, така и като новозаветен основател на Църквата. Всички текстове, които ни говорят за свещенството, ясно показват връзката му със служението на Бога като особен вид избраничество и посветеност.